

creasse Deum Paradisum propter solos primos homines, nam finis, seu utilitas creationis illius loci universalior est. Conditus enim fuit Paradisus, ut esset conveniens locus habitationis humanæ secundum primæ immortalitatis statum, ut dicit D. Thomas, dicta q. 102, art. 2. At vero status immortalitatis de se communis futurus erat omnibus hominibus: ergo omnes futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia eusus ligni vitæ omnibus erat necessarius ad illum modum immortalitatis autem conservandum, lignum a vita non inveniebatur nisi in Paradyso, nam in medio ejus fuit plantatus: ergo vel propter hanc causam non poterant tunc homines habitationem Paradyso deserere. Et simile fere argumentum sumitur ex arbore scientiæ boni et mali, tantum namque intra Paradyso erat, et præceptum non edendi ex illo non pro solo Adam, sed pro omnibus posteris est datum: ergo supponebatur, omnes homines futuros fuisse incolas et habitatores illius loci. Denique vel aliqui homines inviti extra Paradyso ire, vel habitare cogerentur vel ipsi voluntarie habitationem mutarent. Primum dici non potest, quia ejectio ex Paradyso fuit poena peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in statu innocentiae essent prudentissimi, quomodo ergo habitationem Paradyso pro quaenamque alia terrestri commutarent? Imo videtur futurum fuisse illicitum, quia esset non parva diminutio perfectionis status innocentiae, et consequenter fuisse magnum nocumentum, et uniuscujusque personæ, et posteriorum ejus, si extra locum Paradyso generarentur.

22. *Unde pendeat solutio difficultatum allatarum num. 20.*—At enim si hoc concedamus, quod haec conjecturæ valde suadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de angustia Paradyso ad tot homines capiendos et sustinendos, tum de desertione vastissimi orbis sine habitatore et sine cultore relieti. Existimo tamen resolutionem in hujus puncti ex aliis non minus nobis occultis pendere, videlicet, utrum Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, seu confirmati in gratia nascerentur, et consequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri essent electi et prædestinati, ac demum in qua ætate essent in gloriam transferendi, quantove tempore in hoc mundo essent victuri. Ex omnibus enim his principiis pendet ad prædictam difficultatem responso, et juxta duas sententias diversas in priori puncto relatas, distincto etiam modo procedendum est.

23. *Tertia via solvendi dictas difficultates.*—

Nam si homines statu innocentiae durante, futuri fuissent a conceptione confirmati in gratia, ac proinde prædestinati, duo consequenter dicenda videntur. Unum est, verisimile esse tunc numerum hominum multo minorem futurum fuisse, quam nunc sit, quia nunc ingens est reproborum numerus, et non est credibile, tot futuros fuisse tunc homines prædestinatos, quot nunc sunt prædestinati, et reprobi simul sumpti: fuisse ergo minor hominum multiplicatio; ac denique in unoquoque tempore signato, non esset simul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc est. Quia nunc non est magnus numerus prædestinatorum simul viventium in hoc mundo, in quolibet signato tempore: ergo etiam tunc numerus hominum viatorum simul existentium in quolibet tempore non esset nimis Magnus, quia non est cur credamus, majorem fuisse futurum excessum inter viatores prædestinatos simul existentes, quam in tota collectione prædestinatorum futurorum in termino post totam temporum successionem. Accedit, quod homines tunc non essent mortales, sed vivi a via transferrentur ad patriam post certum ætatis terminum a Deo præfixum. Unde non fuisse tunc necessarium vitam hominum per mille annos, nedum per plures prolongari. Nam in illo statu perfectissimo homines a principio justi, et in gratia confirmati breviori tempore possent sua merita confirmare ad quamdam imitationem Angelorum servata proportione. Et id credi potest, quod paulo post consummatum corporis augmentum, competenti numero generationum, seu filiorum homines ad terminum pervenirent. Terminum, inquam, ultimum beatæ visionis, hoc enim probabilius esse videtur, quam quod differendum esset illud præmium, donec numerus prædestinatorum completeretur, licet utrumque problematice disputet Augustinus, lib. 9, Gen. ad lit., cap. 3 et 6.

24. *Respondet jam formaliter ad ipsas difficultates.*—His ergo vel similibus modis non difficile intelligitur, quomodo possent tunc homines intra Paradyso commode habitare, maxime quia tunc non indigerent magnis ædificiis, quibus ab injuriis temporum protegerentur, nec alias rebus, quibus ad delicias, vel defensionem vel corporum juvamen uterentur. Ut Abulensis notat in cap. 13, Genes., quæst. 98. Ut autem hoc non obstante possent homines aliquem usum reliquarum regionum mundi habere, addi potest, quod licet homines in Paradyso habituri essent quasi stabilem et permanentem habitationem, nihilominus potuissent

interdum per mundum discurrere, ut eo aliquo modo uterentur. Quanta vero futura fuisse haec discursio, et quam facilis, et quomodo futura esset sine labore corporum, maxime si per longos terrarum tractus esset futura, cogitari variis modis potest: sed quia nihil certum, vel cum sufficienti fundamento dici potest, ideo lectoribus meditandum relinquo.

25. *Secunda via facilior.*—Facilius autem utrumque expeditur, si dicamus (quod probabilius fortasse est, ut infra libro quinto, capite nono et decimo, videbimus) etiamsi Adam non peccasset, potuisse filios ejus peccare, et necessarium non esse, ut omnes homines in statu innocentiae essent prædestinati. Nam hoc supposito dici posset homines tunc peccantes statim ejiciendos fuisse e Paradyso terrestri, nam si Adam statim ac peccaverit ejectus est, cur non etiam illi? Nam sicut ille positus fuit in Paradyso, ut per innocentiam illum custodiret, seu ut illum sibi conservaret: etiam ejus posteri eadem lege positi essent in Paradyso ut custodirent illum, quia, ut supra dixi, Adam positus ibi est, non tantum ut persona privata, sed etiam ut caput totius naturæ, et ideo sub eadem conditione, et lege pro se, et omnibus posteris locum illum accepit. Quocirca sicut Adam ita fuit e Paradyso ejectus propter peccatum: ut nec post penitentiam esset ad illum locum restituendus, ita ejus posteri semel propter peccatum inde ejecti, etiamsi fortasse penitentiam agerent, et justificarentur, nunquam illuc revocarentur. Ad hunc ergo modum posse habitari mundus ab hominibus extra Paradyso, et illi homines, qui in innocentiae semper perseverarent, intra Paradyso semper manerent, et ita etiam posset facile Paradyso illos capere, quia in unoquoque tempore multitudo illorum simul existentium nimis magna non esset. Tum quia ex casu aliorum multum minueretur; tum etiam propter alias considerationes in priori puncto factas, quæ hic etiam applicari possunt. At vero quia fortasse probabilius est, ut infra libro quinto, capite decimo, dicemus, vel peccantes in statu innocentiae non fuisse e Paradyso ejiciendos, vel certe ejecitos post peractam integre penitentiam fuisse ad Paradyso cum justitia originali revocandos: ideo addendum, ex ejectis, si qui forent, aut nullus ut pote majori ex parte præscitos, aut certe paucos futuros fuisse, qui omnino exactam pro peccato satisfactionem exhiberent, atque adeo Paradyso restituerentur; ex incolis autem paradii quam plurimos in dies consummata via intra mediocrem terminum a Deo præfinendum transfe-

rendos fuisse in statum beatitudinis, locum aliis relicturos: id quod infra libro quinto, capite duodecimo, latius trademus.

26. *Quartum dubium de situ Paradyso.*—*Prima opinio.*—Quarta dubitatio est, in quo situ, vel dispositione terræ Paradysus fuerit plantatus, id est, an in aliquis terræ planicie, vel in aliquibus excelsis montibus, et quanta fuerit ejus altitudo, et consequenter in quanta distantia a cœlo, et a terra et a polis mundi situs fuerit. In qua re variae sunt sententiae, una est, fuisse conditum in loco terræ valde excelsa; ita firmant multi Patres, et cum magna exaggeratione. Nam Beda, ut communiter ei tribuitur, et refert D. Thomas, dicta q. 102, articulo primo, argumentum primum dixit, Paradysum pertingere usque ad lunarem circumflexum. Quæ sententia neque in Exaemeron, neque in expositione Bedæ super Gen. invenitur. In margine autem divi Thomæ citatur super illa verba Paul. 2, ad Corinth. 42, *Raptus est in Paradysum*, sed ibi etiam nihil invenio. Catherinus vero in Gen. illam tribuit Augustino, sed neque apud illum invenitur, nam in lib. 8, Genes., ad lit., solum dicit Paradysum esse *locum amoenissimum, fructuosis nemoribus opacatum, eundemque magnum, et magno fonte secundum, occulto opere Dei*. In quo ultimo verbo potius significat ignotum esse situm Paradysi.

27. *Predicta opinionis certiores auctores.*—Illam ergo sententiam tenuit Strabus in Gen. quem etiam Lipomanus in Catena refert, et Petrus Comestor, in hist. Scholast., cap. 13, super lib. Gen., et consentire videtur Magister, in 2, d. 17, cap. penult., et ex Patribus plures ex modo loquendi favere videntur, nam Damascenus, libro secundo de Fide, capite undecimo, dicit: *Paradysum excelsiore esse omni terra optima temperie cœli, et aere subtilissimo, et purissimo gaudere*, Basilius, vero homil. de Paradyso, dicit: *ob sublimitatem loci, in quo erat Paradysus, nullas in eo fuisse tenebras, sed ex orientium syderum splendore semper illustratum fuisse*. Rupertus etiam, libro primo de Trinit., cap. 37, dicit: *Paradysum fuisse deliosum terræ locum cœlis proximum*: et similiter modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moyses Barcepha, lib. de Paradyso, p. 1, cap. 8, 9, 11 et sequentibus, ut ipse concludit, illam terram, in qua est Paradysus, *altiorem multo, et sublimiore existere hac, quam nos colimus*, et illos imitatur Alcimus Avitus, lib. 2, Carmignum in Gen., c. 9, quod incipit, *Est locus Eoo mundi servatis in axe*.

28. Fundamentum hujus sententiae esse potuit primo, quia dicitur, ex parte Paradisi fluere aquas omnes universam terram irrigantes, ad hoc autem opera pretium fuit, locum Paradisi esse altissimum. Secundo, quia Paradisus debuit esse locus saluberrimus, ac proinde ab omnibus hujus inferioribus terræ incommoditatibus et procellis, ac ventis remotus, et ideo in altissimo loco debuit esse constitutus. Tertio, quia vero simile est, ita esse situm, ut aquæ diluvii ad illum pervenire non potuerint, alioquin illum destruxissent. At vero aquæ diluvii quindecim cubitis super omnes montes excelsos terræ ascenderunt, ut dicitur Gen. 7, ergo oportuit Paradisum excelsiorem fuisse.

29. *Alcimi argumenta.* — Hanc opinionem impugnat Pereira, lib. 3, in Genes., disp. de Parad., q. 2, ubi ipse concludit non oportere Paradisum in altissimo loco esse, sed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum a planicie terræ elevato. Priorem partem potissimum probat, quia locus adeo excelsus non esset salubris, nec habitationi hominum accommodatus. Tum ob vicinam Solis, syderum, et elementi ignis; tum ob perpetuam aeris agitationem ex motu cœli provenientem. Item quia probabilius credit paradisum aquis diluvii fuisse destructum; unde propter hanc causam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Praeter hanc autem nulla superest tanta altitudinis necessitas. Quin potius ex fluminibus, quæ a Paradiſo oriuntur conjectura fit, quod non multum ab illis terris dissitus fuerit per quas flumina nobis nunc nota, et a Paradiſo prodeuntia, scilicet Tigris et Euphrates præterfluent: atque hinc alteram partem probare videtur. Putat enim Paradiſum fuisse conditum, non procul a Mesopotamia, et aliis regionibus, per quas dicta flumina suum cursum conficiunt, quia cum hæc flumina a Paradiſo deriventur, manifeste consequi putat non longe fuisse a dictis regionibus: quod etiam confirmat, quia verisimile est, homines ante diluvium, vel etiam ante aedificationem turris Babylonicae prope Paradiſum habitasse. Constat autem ex Genesi habitasse in illis regionibus circa Mesopotamiam et Armeniam: ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradiſus: ergo verisimile est, situm Paradiſi non fuisse altiore, quam sint illæ regiones, vel ad summum montes earum.

30. *Tertia opinio sequenda duobus contenta pronuntiatum.* — *Primum pronuntiatum.* — Inter has sententias sequenda videtur media,

quam indicant divus Thomas, 1 part., q. 102, art. 2, ad 1, Alensis, 2 part., quest. 84, v. 3, Bonaventura, Durandus, Scotus, et alii in 2, dist. 17. Qui primum in hoc conveniunt, quod locus Paradiſi non solum orbem lunæ non attingat, verum etiam neque usque ad secundam regionem aeris ascendat. Nam illam evidenter probat ratio prior præcedentis sententiae. Et explicari amplius potest, quia imprimis locus Paradiſi amplissimus et capacissimus fuit, et interior locus ejus planus profecto, et facilis ad ambulandum, et ad terræ culturam esse debuit. Deinde quomodo cumque, in montuoso loco Paradiſus fuerit collocatus, non est cogitandus, aut concipiendus per modum altissimæ turris recta in altum erectæ, alioquin ad illum ex terra ascendi, vel adiri humano modo non posset, quod repugnat illis verbis Genesis tertio: *Collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim ad custodiendam viam ligni vite.* Nam hæc verba supponunt potuisse homines a Paradiſo ejectos, ad illum per aliquam viam terrestrem, et pedibus calcabilem in Paradiſum redire, nisi divinitus impedirentur, alioquin nec necessaria fuisset custodia, nec ulla esset via, quæ custodienda foret. Igitur licet Paradiſus in alto loco cogitetur, semper concipiendus est tanquam cacumen montis, ad quod per radices, et latera ejusdem montis aditus pateat. Unde ulterius sequitur, si altitudo Paradiſi erat tanta, ut ad sphæram lunæ, vel ignis ascenderet, cum alioquin superior ejus planicies esset amplissima, ut diximus, necessarium omnino fore, ut basis, seu fundamen‐tum Paradiſi, seu montis, in cuius altitudine situs est, universam terram occuparet, ut facile patebit consideranti proportionem necessario servandam inter cacumen montis et extensio‐nem radicum ejus, ut possit ab infima usque ad supremam partem montis humanus patere accessus. Constat autem experimento non ita esse: ergo merum figmentum est, tantam altitudinem in Paradiſo cogitari: præsertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non posset non patere aliquo modo hominibus, imo etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemisphaerio impediret, cum ad Orientem situs esse credatur.

31. *Secundum pronuntiatum.* — Addendum nihilominus est, verisimilius credi Paradiſum in loco montuoso et satis sublimi esse collo‐catum, ita ut prope ad secundam regionem aeris accedit. Hanc sententiam indicant scholastici superius citati, et sequitur Abulensis, Genes. 2, quest. 9, et Genes., deinde tertio, quest. 107,

et consentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potius videntur exceedere, majorem altitudinem astruentes. Unde multi illos expoununt, per hyperboleū et exaggerationem esse locutos, ut nobis indicarent, altitudinem Paradiſi majorem esse, quam in montibus aliis nobis cognitis esse soleat. Divus Thomas autem, 1 part., quest. 102, art. 1, ad 1, exponit, dictum illud, quod Paradiſus ascendat usque ad globum lunæ, per similitudinem esse intelligendum, quia est ibi perpetua aeris temperies, in qua corporibus cœlestibus, quorum ultimum est globus lunæ, assimiliatur. In qua expositione (quidquid de illa sit) indicat divus Thomas fuisse Paradiſum in ea altitudine, quæ ad magnam aeris temperiem, et salubritatem convenientior esset. Talis autem est superior pars hujus infimæ regionis aeris, quia et libera est a perturbationibus, et nimia frigiditate, et humiditas secundæ regionis aeris, et propter vicinitatem, temperiem illius participat. Et aliunde etiam est libera a nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis a terra ascendentium solet provenire, nam illum non attingunt, neque etiam venti nimium calidi, aut frigidi possent illi esse infesti: ac denique locus ille lucem Solis et stellarum, ac cœli influentiam melius recipere, ac participare posset. Hæ autem et his similes sunt proprietates, quas sancti Patres loco Paradiſi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiſo non fuisse frigus, aut æstus, vel nubes, pluvias, nives, aut similia, sed perpetuum, ac temperatum ver, cum sufficienti utique calore, qui ad terræ fecunditatem, et maturitatem fructuum esset sufficiens, et cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non esset molestus. Ad hæc autem omnia situs prædictæ altitudinis aptissimum est: ergo verisimile est illum habuisse. Et hunc discursum confirmant, quæ de Paradiſo temperie Patres supra citati scribunt: et præterea Augustinus, lib. 14, de Civit., cap. 10, et Isidorus, lib. 14, Originum, cap. 3, et Epiphanius, lib. 2, contr. heres., in 64, sub titulo, sequuntur deincepsipius Methodii verba, aliquantulum a principio, et Athanasius, in lib. de Incarnat. Verbi, prope initium. Hoc denique confirmat conjectura sumpta ex fluminibus, quæ ex uno fonte Paradiſi oriebantur, qua utitur Moses Barcepha, supra cap. 9, dicens: *Asserimus eam terram, in qua est Paradiſus altiore multo sublimiorumque existere hac quam nos colimus: id enim ita se habere, indicio sunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradiſi terra per hanc nostram ab illa diversam feruntur.* Addiderim

33. *Ad confirmationem ibid. positam.* — Alia vero conjectura ab hominum habitatione sumpta non minus incerta est. Quia esto post diluvium homines circa regiones illas habitaverint, inde colligi non potest, idem fuisse ante diluvium, quia potuit area requiescere super